

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Dramatik i udvalg

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Dramatik i udvalg", i Heiberg, Johan Ludvig: *Dramatik i udvalg*, udg. af Jens Kr. Andersen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2000, s. 542. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur:  
<https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl04val-shoot-idm140721243246832/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Dramatik i udvalg

ikke saa meget af den Grund, at Trops Characterer er meget udarbejdet, som snarere derved, at alle de øvrige Characterer ere overordentlig løst skizzerede, hvorved deres Afstand fra Trop falder i Øinene (...) og netop formedelst denne Afstand imellem Hovedpersonen paa den ene, og alle de øvrige Personer paa den anden Side, staaer denne Vaudeville Characterestykkerne nærmere end nogen anden.

(*Pros. Skr. IV*, p. 39f)

Det forekommer desuden, at Heiberg i kommentarer til sine vaudeviller omtaler disses *sjætet*, deres – mere eller mindre socialt bestemte – stof, og dermed fremsætter erklæringer om stykkernes hensigt, de være oprigtige eller ej. Fx. betegnes *Aprilsnarrene* som »et Maleri af en af Tidsalderens Hovedfeil, det falske Opdragelsessystem, saa at dette Stykke har en moralsk Tendens.« (*Pros. Skr. VI*, p. 74). Skolernes elementarundervisning, særlig de private pigeinstitutters, var allerede genstand for offentlig kritik og debat (jvf. Jul. Clausen: *Kulturhistoriske studier over Heibergs vaudeviller*, 1891, p. 63-67). Muligheden af denne vaudevilles moralske tendens i form af satire mod sider af samtidens sociale liv genoptager Heiberg senere på fornøjelig vis i samme skrift (*Om Vaudevillen*):

Man siger, at det er skadeligt for Børn at see et Stykke, som raillerer [bemærk Holbergglosen til angivelse af Holberg'sk hensigt!] med Opdragere og Opdragerinder, der skulde være dem hellige. Ifald saa er (og det kan saamænd gjerne være, thi det er en Ting, jeg aldrig har tænkt paa), saa er det jo kun Noget, som dette Stykke har tilfældes med mange andre gode Skuespil og Bøger, som det ikke er tjenligt at gjøre Ungdommen bekjendt med. Jeg har ikke skrevet mine Vaudeviller for Børn, men for fornuftige Mennesker, og har heller ikke troet, at Børn her i Byen gik alene paa Comedie; jeg troede, at deres Forældre og Foresatte valgte de Stykker, som kunde være tjenlige for dem. Men hvis derimod visse Forældre her i Byen sende deres Børn paa Comedie, af samme Aarsag som de sende dem i Skole, nemlig for at være dem qvit i nogle Timer, saa er

jo min Satire [!] i Aprilsnarrene saa meget mere grundet, og følgelig saa meget mere moralsk [!].

(*Pros. Skr.* VI, p. 83f)

Tilsvarende om en anden af de her genudgivne vaudeviller: »den bedste Indledning til en Anmeldelse af *Recensenten og Dyret* er udentvivel at vise, hvor meget Hovedpersonen i dette Stykke er en tro Representant for [!] Kunstkritiken i Kjøbenhavn.» (*Pros. Skr.* IV, p. 35)

Foruden den udførlige bestemmelse af vaudevillernes formelle egenart (genre-tilhør etc.) og de mere *en passant* fremførte påstande om vaudevillernes moralske tendens og samtids satire røber Heibergs selvkommentering endnu en hovedinteresse, nemlig stykkernes opførelse på Det kgl. Teater og deres sceneheld dér. I en opsats i *Kjøbenhavns flyvende Post* 1827 (*Pros. Skr.* IV, p. 30ff) om *Recensenten og Dyret*, der havde fået en tvivlsom modtagelse ved premièren, paralleliserer Heiberg ligefrem med Holbergs »Mester Gert Westphalers«, der havde lidt samme skæbne, men hvis forfatter efter eget udsagn vendte stemningen til unisont bifald ved hjælp af en forklarende prolog; Heibergs sidestykke til Holbergs prolog (og dens effekt) skulle da være afhandlingen *Om Vaudevillen!* I forbindelse med opførelserne var et særlig intrikat punkt rollebesætningen, hvor jomfru Pätges, senere fru Heiberg, åbenlyst blev privilegeret med vaudevillernes kvindelige hovedroller, der endog i talrige tilfælde var kreeret med direkte tanke på hende. Det sidste forhold lagde teaterlederen og vaudevillekongen ingenlunde skjul på i offentlige udtalelser, fx. denne, der falder i den netop nævnte opsats om *Recensenten og Dyret*: »Hele denne Vaudeville er umiskjendelig skreven for Herr [C. N.] *Rosenkilde*, ligesom *Aprilsnarrene* for Jfr. *Pätges*.» (*Pros. Skr.* IV, p. 41). Afnalernerne bekræfter hendes indehavelse af kvindelige hovedroller ved premièrerne på bl.a. *Aprilsnarrene* (Trine Rar) og *Nei* (Sophie). Netop disse to rolletildelinger har deres særlige biografiske og sceniske motivering.

I *Aprilsnarrene* (sc. 23, p. 231, jvf. noten hertil) identificeres vaudevillens Hans & Trine med deres navnefæller i Poul Møllers